

ONVOLTOOID VERLEDEN TIJD

INHOUDSOPGAVE

1) Voorwoord	3
2) Oorsprong termen Indo-Europeaan en Indische Nederlander	4
3) Samenstelling van de bevolking V.O.C.-periode	5
4) Nieuwe koloniale tijd / Ethische politiek	7
5) De noodzakelijke rol van de Indische-Nederlanders / Indo-Europeanen	8
6) Het einde van de kolonie	10
7) De capitulatie van Japan	11
8) De Bersiap periode	12
9) Dekolonisatie	13
10) Nationaliteitskeuze	17
11) Repatriëring naar Nederland	19
12) Aankomst en opvang in Nederland	21
13) Slotwoord	23

1) VOORWOORD

“Kent gij mijn land, mijn dierbaar Insulinde” is de begintekst van een ooit door een Indisch-Nederlandse tekstschrijver geschreven lied (Nederlandse versie van het alom bekend Indisch lied Terang Bulan). Alleen al uit deze retorische vraagstelling valt op te maken dat voor veel (Indische) Nederlanders, het gebrek aan kennis in de Nederlandse samenleving over de Indische cultuur en haar geschiedenis, nog steeds een doorn in het oog is.

Ervaringsverhalen uit de Indische gemeenschap worden door gebrek aan voorkennis en welgemeende interesse, niet altijd in de juiste context geplaatst, waardoor de beeldvorming blijft steken in clichés.

Het feit dat Minister Ingrid van Engelshoven (D66) van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap in de tweede helft van 2019, de Amerikaans-Nederlandse historicus Prof. Dr. James Kennedy middels een opdrachtbrief verzoekt om de Nederlandse historische Canon te herijken, geeft in dit kader wel voldoende stof tot nadenken. Immers het Nederlands-Indisch schaduwverleden zat ruim 70 jaar in de doofpot.

De vraag om herijking van de Nederlands historische Canon heeft dan ook beslist zin, omdat de Canon een beeld geeft van een nationale en evolutionaire ontwikkeling. Met andere woorden: Géén Canon zonder Indisch leed!

Alleen al daarom acht onze stichting het van immens belang dat:

- de Nederlandse samenleving als historisch leerproces, meer inzicht krijgt in de politieke en bestuurlijke gang van die koloniale tijd;
- men in algemene zin weet krijgt dat de politieke excessen (1947-1949) niet op zich zelf staan, maar destijds al voortvloeiden uit ontkenning en positionering aan de verkeerde kant van de geschiedenis;
- men weet krijgt met welke sociaal-maatschappelijke hindernissen (1950-1968) de gerepatrieerde Indische Nederlanders te kampen hebben gehad.

Zoals Koning Willem Alexander onlangs op Bevrijdingsdag 5 mei 2020 in zijn thans reeds legendarische toespraak ook vermeldde: Oorlog werkt generaties lang door.

Nu, 75 jaar na onze bevrijding, zit de oorlog nog steeds in ons. Het minste wat we kunnen doen is: Niet wegkijken, niet goedpraten, niet uitwisen, niet apart zetten.

Niet “normaal” maken wat niet normaal is!

De bij de oprichting van Stichting Waringin in 2017 geformuleerde tweede doelstelling i.c. “Het ontplooiën van initiatieven die een wezenlijke bijdrage leveren aan een historisch juiste en volledige belichting van de Nederlandse geschiedenis, als onlosmakelijk deel van de Nederlandse geschiedenis”, sluit hierbij naadloos aan.

2) OORSPRONG TERMEN INDO-EUROPEAAN EN INDISCHE NEDERLANDER

Het woord Indo-Europeaan werd vanaf de 19e eeuw gebruikt.

Indo is afgeleid van het Griekse Indoi dat Indië betekent en is dus niet afgeleid van Indonesië. Indo-Europeanen zijn nazaten van Europeanen die in Indië woonden. Hun etnische afkomst is van gemengde aard: een combinatie van Indonesische en Hollandse/ Europese invloeden. Doordat de Indische cultuur geruime tijd sterk beïnvloed werd door de omgang met de autochtone (=inlandse) bevolking, zijn veel gewoonten, gedrag en b.v. bijgeloof bij Indische mensen, sterk verwant aan de cultuur van de autochtone bevolking.

Volgens het Burgerlijk Wetboek van 1838 was iedereen die in Nederland of in de koloniën was geboren Nederlander.

Dit betekende dat vrijwel de gehele bevolking van Nederland en van de koloniën de Nederlandse nationaliteit bezat, maar slechts een klein aantal beschikte over een paspoort. De inheemse bevolking verloor in 1893 het Nederlanderschap, werd uitgesloten van de daaraan verbonden politieke rechten en belandde in een nationaal-rechtelijk vacuüm.

Indische Nederlander werd als term gepropageerd door Th.R. Landauw, die in 1916 de Indische Democratische Partij oprichtte. Hij vreesde dat een deel van de Indo-Europeanen zich zou afkeren van de blanke Nederlanders en zou opgaan in de Indonesische bevolking.

De rijkere in Nederland opgeleide Indo-Europeanen (zoals hij zelf) voelden zich echter nauwelijks verbonden met de minderbedeelde broeders of wilden zich daarvan onderscheiden. Landauw wilde daarom voortaan spreken van Indische Nederlander.

Maatschappelijk gezien vormden de Indo-Europeanen een “tussenlaag” (onderste laag van de Europese groep) tussen de autochtone bevolking (de inlanders/ Indonesiërs) en de sociale top van de Europeanen.

Om te benadrukken dat volbloed Nederlanders en Indo's gelijk waren, verving men later de term “Indo-Europeaan” door “Indische Nederlander”.

3) SAMENSTELLING VAN DE BEVOLKING TIJDENS V.O.C.-PERIODE

De bevolking gedurende deze periode bestond uit:

- allereerst uit diverse inlandse bevolkingsgroepen;
- Chinezen, Portugezen, Arabieren;
- voor een klein deel uit verschillende Europese nationaliteiten.

De relatie tussen Nederland en Indonesië is feitelijk gebaseerd op een handelsrelatie. In Indonesië kon men producten krijgen die op de Hollandse markt zeldzaam of zelfs onbekend waren (specerijen, porselein, zijde, satijn, damast, edelstenen) daarbij nog los van de aanwezige grondstoffen (zoals goud, tin, zilver en olie), die aanzienlijke winsten opbrachten voor de Nederlandse ondernemers en uiteraard voor de Nederlandse schatkist. De allereerste contacten waren in het begin vooral zakelijk en formeel, tot de oprichting van de **Verenigde Oost Indische Compagnie (V.O.C.)**.

Naast dit handelsoctrooi kreeg zij ook politieke rechten, zoals zelfstandig verdragen sluiten, oorlog voeren en veroverde gebieden besturen. Doordat er weinig Europese vrouwen aanwezig waren, gingen de mannelijke kolonisten steeds vaker een relatie aan met een inlandse vrouw (de Njai / slavinnen van /Indië / concubine), wat een mengcultuur tot gevolg had! In juridische zin kende de Nederlandse wetgeving slechts 2 bevolkingsgroepen: Inlands en Europees.

Mensen van gemengde afkomst werden in een van beide categorieën ingedeeld. Bepalend hierbij was de wettelijke erkenning door de Europese ouder. Kreeg men die, dan werd men ingedeeld bij de Europeanen. Kreeg men die erkenning niet, dan bleef men dus Inlands dus Indonesisch.

Rond 1920 werd een 3e juridische categorie in het leven geroepen.

Vreemde oosterlingen

Hierin werden immigranten uit niet westerse landen ingedeeld, met name Chinezen, Arabie-

ren en Indiërs. De laatsten ook wel Brits-Indiërs genoemd, omdat de verwarring tussen Brits-Indië en Nederlands-Indië bij de naamgeving parten speelde. De destijds bestaande V.O.C.-directie had aanvankelijk geen plannen om een permanente kolonie te vestigen, er werd slechts gesproken over een centraal rendez-vous.

Volgens Jan Pieterzoon Coen was er echter door de handelingen van de V.O.C. een ongeplande kolonie ontstaan waar enorme voordelen aan vast zaten.

Hij overtuigde het hoogste V.O.C.-gezag (Heeren Zeventien) dat met name door de kolonie, veel geld opgebracht kon worden. Migrantenzouden generaties van mannen voor het V.O.C.-leger en administratieve functies leveren. Hij pleitte voor het sturen van boeren, ambachtslieden en leraren.

Jan Pieterszoon Coen, Gouverneur-Generaal 1619-1623 en 1627-1629. Schilder onbekend.

De V.O.C.-bestuurders waren er geen voorstander van dat Europese vrouwen naar Indië kwamen.

Het werd verstandiger gevonden dat Europeanen een relatie of een huwelijk aangingen met Aziatische inlandse vrouwen.

Soms kreeg een man zelfs een vrouw aangeleverd, waarvoor maandelijks een bedrag van zijn salaris werd ingehouden.

Een en ander had het ontstaan van een Indo-Europese cultuur tot gevolg!

4) NIEUWE KOLONIALE TIJD / ETHISCHE POLITIEK

Het Nederlandse bestuur consolideerde zich en daarmee ook de Nederlandse cultuur. De kolonie leverde grote winsten op voor de Nederlandse schatkist.

Binnen het toenmalig Nederlands kabinet was men de mening toegedaan dat de koloniën bestonden voor het moederland en niet omgekeerd. De enige functie die een kolonie had, was het vullen van de Nederlandse schatkist. Bestuurders namen hun Nederlandse vrouwen mee en het aantal Nederlanders nam hierdoor alleen maar toe. Oude Indische vorstenhuizen verloren aan macht en invloed. Nederlandse bestuurders, ambtenaren en ondernemers gedroegen zich erg hooghartig en dachten dat zij ver boven de Indische bevolking stonden. Het Nederlands bestuur had misschien nobele doeleinden, maar de mensen die het moesten uitvoeren c.q. moesten verwezenlijken, waren meer uit op eigen belang. Zij verwachtten dat de inlandse bevolking stil bleef staan als ze hen passeerden en aan de rand van de weg “loop-hurkend” voorbij liepen.

Irrigatie, emigratie en educatie was de leus waarmee de ethische politiek werd gevoerd. Dit leverde een verbeterde infrastructuur en welvaart op, maar wat erg belangrijk was, ook een verbetering van het onderwijs. Doordat onderwijs ook toegankelijk werd voor de inheemse bevolking, ontstond er onder hen een kleine groep intellectuelen die het begrip “nationalisme” introduceerde bij de bevolking. Op den duur kreeg men wel wat meer inspraak, maar deze inspraak en de democratisering bleven beperkt tot het provinciaal en lokaal niveau. De Nederlandse gezaghebbers hielden toezicht op de lokale regenten en inheemse leiders, die op hun beurt de bevolking bestuurden. Zo kwam men wel dichterbij de bevolking te staan, maar groeide desondanks de ontevredenheid en onrust onder de inlanders.

Door o.a. het onderdrukken van het nationalisme en het verbieden van bijbehorende partijen en het feit dat de inheemse bevolking zich steeds meer minderwaardig ging voelen, stegen de spanningen en begonnen de gevoe-

lens van ontevredenheid alleen maar nog meer te groeien. Hetgeen zich vaker uitte in geweld-dadige opstanden.

In het begin van de 19e eeuw werd de term c.q. het begrip Indonesië door de nationalistische Indonesiërs geïntroduceerd, die wilden laten zien dat Nederlands-Indië een natie was die onafhankelijk diende te zijn.

Kritiek op het cultuurstelsel kwam o.a. van Multatuli (E.D. Dekker) die de later verfilmde roman Max Havelaar schreef.

Ter illustratie

..... een roofstaat aan de Noordzee dat spoor-wegen bouwt van gestolen gelden en tot betaling de bestolene bedwelmt met opium, evangelie en jenever.

Na de afschaffing van het Cultuurstelsel (einde 18e eeuw) volgde er een tijd van politieke onthouding. Dit was mogelijk doordat Nederland gesteund werd door de absolute wereldmacht van de negentiende eeuw: Engeland.

Hoewel Nederland genoeg winst kon halen uit de oogst, ging het toch deelnemen aan het modern imperialisme. De drijfveer hiertoe was voornamelijk de persoonlijke eerezucht van de koloniale officieren en bestuurders.

Eduard Douwes Dekker / Multatuli, 1820-1887.

5) DE NOODZAKELIJKE ROL VAN DE INDISCHE NEDERLANDERS / INDO-EUROPEANEN

Al vroeg in de V.O.C.-tijd beseftte men de noodzaak van een permanente migrantengroep in Indië.

Deze groep, voortkomend bij voorkeur uit een Europese man en een (gedeeltelijk) Aziatische vrouw, zou kunnen voorzien in goedkoop personeel dat bestand was tegen het tropische klimaat.

Voor een kolonie in een grotendeels vijandige omgeving, was er behoefte aan een bevolkingsgroep, waarop met name de Nederlandse bewindvoerders te allen tijde konden rekenen. Tot ver in de 19e eeuw vormden de Indische Nederlanders "een brug" tussen de Europeanen en de Indonesiërs. Terecht werd er van hen gezegd dat zij de ruggengraat vormden van het Nederlands-Indische bewind.

Immers:

- a) zij spraken allereerst vloeiend de Nederlandse taal;
- b) daarnaast beheersten zij ook veelal de voorkomende inlandse dialecten en waren tot in detail op de hoogte van de culturele inlandse gebruiken en gewoonten;
- c) het meest belangrijke voor de Nederlandse bestuurders was het aspect dat met name de Indische Nederlanders zeer trouw en loyaal waren aan het Koninklijk huis en hun bestuurders;
- d) zij hadden een naar Nederlandse maatstaven gerichte opvoeding en opleiding.

Niet alleen ethisch, ook sociaal, economisch en cultureel, namen de Indische Nederlanders een positie in tussen de Europeanen en de inheemse bevolking.

In het koloniale Nederlands-Indië bepaalt met name de afkomst en de materiële welvaart voor een belangrijk deel van je plek in de maatschappij.

Vanaf de 19e eeuw probeerde Nederland meer grip te krijgen op de kolonie, door de hoogste functies toe te wijzen aan in Nederland geboren blanken. Dit betekende dat in de hogere

beroepslagen het aantal Indische Nederlanders afnam!

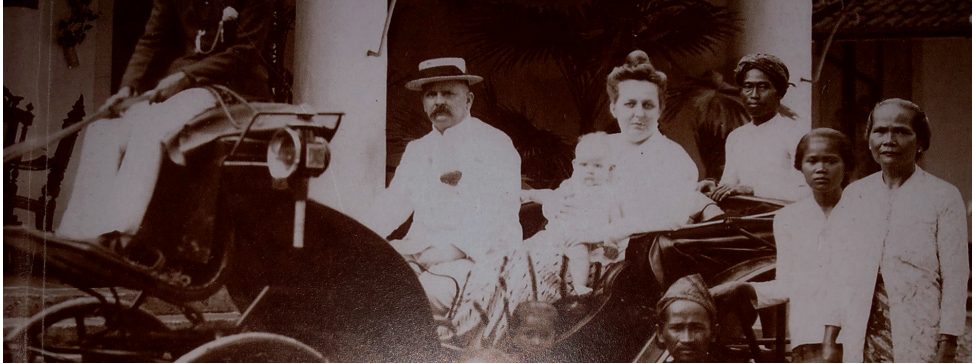
De juridische status van de volbloed Europeaan (= volbloed Nederlander) sloot discriminatie niet uit. Wilde men in aanmerking komen voor hogere functies dan moest men in Nederland geboren zijn of aldaar een opleiding genoten. Veel Indische Nederlanders hadden niet de middelen om naar Nederland te gaan, om daar hoger onderwijs te volgen. In dit licht gezien waren veel van hen ambtenaar of dienden in het Koninklijk Nederlands-Indische leger (KNIL).

Anderen hadden echter slecht betaalde baantjes en leefden aan de rand van de kampong: de zogenaamde paupers of lagere klasse. Deze lagere klasse werd vaak ondersteund door de kerkelijke instanties of door anderen die zich wilden inzetten voor de minderbedeelden in de Europese samenleving in Nederlands-Indië. In het algemeen kenden de Indische Nederlanders c.q. Indo-Europeanen drie sociale standen, te weten:

- hogere klasse of hogere middenstand (klein volume echter zeer groot soortelijk gewicht);
- middenstand;
- lagere klasse.

De Indische Nederlanders waren niet actief in de landbouw, hen was wettelijk verboden om grond te bezitten en zij deden geen werk onder hun stand. Werk dat geassocieerd werd met inlanders, werd zowel door de blanke Europeanen als de Indo-Europeanen niet gedaan. Zwaar lichamelijk werk werd uitsluitend door de Inlandse autochtone bevolking en door allochtonen zoals de Chinezen gedaan.

De meeste Indische Nederlanders c.q. Indo-Europeanen behoren tot de middenklasse en voelden zich verheven boven de massa van de inheemse bevolking, al was het maar omdat die géén Nederlands staatsburger maar slechts onderdanen van het Koninkrijk zijn. Echter ook zij zitten in het koloniaal keurslijf, immers zij worden zelf op een subtiële wijze gediscrimineerd, door de blanke mensen.

Indië rond 1900. Foto's met personeel waren vrij ongebruikelijk. Tenzij om status aan te tonen.

6) HET EINDE VAN DE KOLONIE

De capitulatie van Nederlands-Indië op 8 maart 1942 is de dag die het einde van het koloniale tijdperk inluidt, want de Japanse bezetting betekent een complete ommekeer van de koloniale waarden.

De letterlijke onderdanen van het Koninkrijk i.c. de Indonesiërs, krijgen een nieuwe positie, direct onder de heerschappij van de Japanse bezetter.

Na 350 jaar eindigt de Nederlandse overheersing van Indonesië. In de jaren van de Japanse bezetting, zal Nederlands-Indië langzaam maar zeker ophouden te bestaan!

In 1942 wonen er naast 60 miljoen Indonesiërs, ongeveer 750.000 Nederlanders en Europeanen in het land. Ongeveer 480.000 zijn Indische Nederlanders van gemengd Indonesisch, Chinese en Nederlandse afkomst.

De Japanners zien deze groep echter als Aziaten, terwijl het Nederlandse staatsburgers zijn. Hoe minder Europeaan, hoe minder je door hen als vijand wordt beschouwd. In de praktijk is een gemengde afkomst géén garantie voor een veilig bestaan. Afkomst speelt bij deze internering totaal geen rol! Een paar maanden nadat de Japanners Nederlands-Indië hadden veroverd, begon men met de registratie van Europeanen. Men werd opgedeeld in volbloed en gemengdbloedig. Omdat het voor de Japanners niet duidelijk was waar de loyaliteit van de gemengdbloedige Indo-Europeanen op Java lag, werden zij voorsnog nog niet in kampen gestopt (dit waren de zogenaamde Buitenkampers). Om aan te tonen dat men gemengdbloedig was, diende men te beschikken over een Asal Oesoel (= afstammingsbewijs).

Op de andere eilanden werden Europeanen wel direct geïnterneerd. Met het wegvallen van de oude economie, waren bijna alle mensen hun inkomen, have en goed kwijt. Vaders worden in concentratiekampen geplaatst, moeders en kinderen die achterblijven worden eveneens in interneringskampen geplaatst. Dit alles onder de meest barre en mensonwaardige omstandigheden!

Soekarno als romusha in romusha-uniform. Duizenden Indonesiërs overleefden het gedwongen werk voor de Japanners niet.

Gedurende de oorlogsjaren is de Nederlands-Indische samenleving grondig veranderd. Het Nederlands koloniale gezag is van het toneel verdwenen en de Nederlands-Indische gemeenschap leidt een zeer gemarginaliseerd bestaan. De Indonesische bevolking daarentegen krijgt steeds meer nationaal zelfbewustzijn. De Japanners geven hen bestuursfuncties, laten een Indonesisch Parlement op papier functioneren en zetten Indonesische paramilitaire organisaties in. Toch was Indonesië onder het Nederlands bewind beter af dan onder de Japanse bezetter. Zoals de Indonesische bevolking zelf zei: “de hond is vertrokken, het varken is gekomen”. Dit verduidelijkt dat er een algemene afkeer heerste tegenover buitenlandse bezetting. Japan was niet van plan om Indonesië onafhankelijkheid te verlenen, omdat Indonesië belangrijk was als leverancier van olie, rubber en rijst. Maar naarmate Japan tegen het einde van de oorlog verzwakte, zag het zich gedwongen meer en meer toezeggingen te doen.

7) DE CAPITULATIE VAN JAPAN

Op 15 augustus 1945 capituleert Japan nadat Hiroshima en Nagasaki door atoombommen zijn verwoest. Met ondertekening van het vredesverdrag op 2 september 1945 op de USS Missouri komt formeel een eind aan de Tweede Wereldoorlog in Azië. Toen de bevrijding nog vrij onverwacht kwam, beleefde men die niet in een overwinningsoes, maar als een nachtmerrie. Indië was geen Indië meer, maar een ons vijandig gezind land dat Indonesië werd genoemd.

Op 17 augustus 1945 roepen de Nationalistische leiders Soekarno en Hatta de Onafhankelijkheid van Indonesië uit, terwijl het juridisch gezien nog een kolonie van Nederland is. Nederland heeft deze datum lange tijd juridisch niet erkend. Pas in 2005 erkent Nederland via minister Bot *de facto* deze datum.

Er ontstaat een machtsvacuüm met complete chaos als gevolg!

De Japanners hebben tijdens de bezetting, de koloniale Nederlandse macht en invloed grondig tenietgedaan. Tegelijkertijd hebben zij bij de Indonesiërs het idee van onafhankelijkheid gestimuleerd onder het motto “Azië voor de Aziaten”.

Na de capitulatie van Japan wilden de geallieerden (International Tribunal for The Far East) dat de Japanse oorlogsmisdadigers zich voor de Rechtbank zouden verantwoorden, hetgeen aldus geschiedde tijdens het Proces van Tokio (3 mei 1946 tot 12 november 1948). Met uitzondering van Keizer Hirohito moesten diverse Japanse legerleiders wel voor dit tribunaal verschijnen en werden zij veroordeeld tot lange gevangenisstraffen en zelfs tot de doodstraf.

Keizer Hirohito op jonge leeftijd.

8) DE BERSIAP-PERIODE

Het uitroepen van de Indonesische Republiek zal voor de Indische Nederlanders altijd verbonden blijven aan de verschrikking, die wordt aangeduid als de “Bersiap-periode” (“wees paraat” en “geef acht”). In deze revolutionaire sfeer wensen c.q. eisen Republikeinse jongeren (“pemoeda’s”) **onmiddellijke onafhankelijkheid**. Duizenden vielen als slachtoffer en terreur en daaronder waren zeer veel Indische Nederlanders. Ook in deze barre periode stonden zij aan de Nederlandse kant, als trouwe stamgenoten. Het was een tijd vol verwarring en onoverzichtelijkheid, een rookgordijn verborg de feitelijke situatie.

Soekarno werd door deze Republikeinse jongeren onder druk gezet, om op 17 augustus 1945 de Republiek Indonesia uit te roepen. Een en ander mondde uit in een uiterst gewelddadig revolutionaire explosie. Een poging tot volledige afrekening met alles wat ook maar

zweemde naar enige vorm van buitenlands gezag. (Dus ook voor wat betreft Japan!) Ironisch genoeg worden de Nederlandse geïnterneerden nu beschermd door hun Japanse vijand. Voor veel Indische Nederlanders is deze bescherming er echter niet.

Het laatste restje Indische samenleving dat er nog over was in 1945, wordt in deze periode bijna letterlijk onder de meest gruwelijke omstandigheden de das omgedaan.

Het kwam tot massale gewelddadigheden, waarbij onder de Indische Nederlanders, de volbloed Nederlanders, Ambonezen, de van pro-Nederlandse gezindheid verdachte Indonesiërs en Chinezen, ongeveer 35.000 doden vielen onder wie ook vrouwen en kinderen. Huizen werden geplunderd, inwoners werden vermoord, gemolesteerd of de bossen ingejaagd, waar zij het slachtoffer werden van andere bendes.

Driekleur wordt tweekleur in Soerabaja.

9) DEKOLONISATIE

Omschrijving van dit begrip:

Het zich terugtrekken van de koloniale mogendheid, maar ook het vestigen van nieuwe relaties tussen deze en de vroegere kolonie, op basis van gelijke status en zelfbeschikking. De Britse en Amerikaanse beleidslijn was duidelijk gericht op het overeenstemming zoeken met de Republiek Indonesië c.q. met President Soekarno c.s. De Nederlandse regering daarentegen wenst een ruime mate van feitelijke Nederlandse invloed te behouden en was niet bereid de Republiek als de bepalende factor in de archipel te erkennen. De Nederlandse regering erkende de Republiek Indonesië niet als onafhankelijke staat, maar beschouwde haar al een opstandige beweging binnen de kolonie Nederlands-Indië en probeerde het verloren koloniaal terrein met alle mogelijke machtsmiddelen te herwinnen (= streven naar herstel van het oude koloniaal gezag). Begin 1946 werden de eerste Oorlogsvrijwilligers (OVW'ers) naar Indonesië gezonden, om het geweld te bedwingen en de koloniale orde te herstellen. De meesten van hen komen uit de zuidelijke provincies van Nederland. Op 15 november 1946 erkent Nederland middels het akkoord van Linggadjati de Republiek Indonesia. Het houdt een voornemen tot oprichting van de Verenigde Staten van Indonesië / RIS (Republiek Indonesia Serikat) en de Nederlands-Indonesische Unie in. Dit betekent dat Nederland in principe akkoord gaat met een geleidelijke en beperkte dekolonisatie! De onderhandelingen over de wijze van uitvoering mislukken echter. Op 21 juli 1947 besluit het kabinet tot militaire actie tegen de Republiek.

(1e Politionele actie – Operatie Product)

Het was de benaming voor twee weken durende offensieve operaties door Nederlandse strijdkrachten tijdens de Indonesische Onafhankelijkheidsoorlog. De term “politionele actie” werd door het Nederlands kabinet gelanceerd om duidelijk te maken dat de actie niet de bedoeling had om de Republiek te vernietigen, maar slechts een beperkt politioneel

karakter had; namelijk de contrakrachten in de Republiek uit te schakelen, die een diplomatieke oplossing van het conflict saboteerden.

Overeenkomst van Linggadjati, 25 november 1946. Van links naar rechts Schermmerhorn, Killearn en Sjahrir.

Doel:

- 1) Indonesië dwingen tot politieke inschikkelijkheid;
- 2) belangrijke productiegebieden op Java en Sumatra in handen te krijgen.

Besluit tot militair ingrijpen

Drie factoren droegen bij aan het besluit van Nederland, in juli 1947 om over te gaan tot de 1e politionele actie, te weten:

- a) ten eerste waren de onderhandelingen met de republiek op dood spoor beland, dit ondanks de Britse en Amerikaanse druk op de republiek;
- b) de militaire aanwezigheid in Indië vormde voor het door de oorlog verarmde Nederland een kolossale last;
- c) de militaire opbouw was zo ongeveer voltooid. De totale sterkte van deze werkeloos opgesloten militairen in hun enclaves bedroeg circa 120.000 man, maar deze vormden wel een schietschijf voor het leger van de republiek en de daaraan gerelateerde strijdgroepen.

Op 19 december 1948 – 2e politionele actie

Doel: Deze moest een einde maken aan de Republiek!

Conform het operatieplan zouden de troepen het resterende grondgebied van de Republiek in Java en Sumatra binnentrekken en daar posities innemen. Echter voor alles moest de republikeinse hoofdstad Jogjakarta bij verrassing worden ingenomen.

Men hoopte daar de regering en de legerleiding van de Republiek gevangen te kunnen nemen. Als deze opzet slaagde, zou de Republiek feitelijk ophouden te bestaan en zou de internationale gemeenschap voor een voldongen feit worden geplaatst.

Besluit tot deze tweede militaire actie (= Operatie Kraai)

- de republiek kreeg steeds meer internationaal aanzien;
- de druk nam toe om de dienstplichtigen, waarvan er sommigen al langer dan twee jaar in Indië waren, te repatriëren;
- de instandhouding van de legermacht in Indië vormde een te zware last voor de schatkist;
- bovendien waren de dienstplichtigen hard nodig voor de economische wederopbouw van Nederland.

Verloop van deze operaties

In de vroege ochtend van 19 december 1948 landden parachutisten van het Korps Speciale Troepen op het vliegveld van Jogjakarta. De bewaking werd snel onschadelijk gemaakt, waarna door de lucht versterkingen werden aangevoerd.

Binnen enkele uren was de stad in Nederlandse handen en waren de Indonesische leiders Soekarno en Hatta opgepakt. De Republikeinse legerleiding waaronder opperbevelhebber Soedirman, slaagde er evenwel om te ontsnappen. Uiteindelijk werden wel alle territoriale doelen in Midden-Java bereikt, maar men was er niet in geslaagd, om het Indonesisch leger de genedslag toe te brengen.

Soekarno gevangengenomen door het Nederlandse leger, december 1948.

De internationale reactie was furieus. Kort na het begin van de 2e politionele actie kwam de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties in een spoedzitting bijeen. Aangevoerd door de Amerikanen werd Nederland met Resolutie 63 gesommeerd de vijandelijkheden te staken en de Indonesische leiders vrij te laten. Aan de eerste eis werd gehoor gegeven. Op Java werd de actie op 31 december 1948 gestaakt en enige dagen later volgde Sumatra. De tweede eis werd echter niet ingewilligd; de Indonesische leiders bleven vastzitten. Het Indonesisch leger (TRI) in Midden Java moest weliswaar rake klappen incasseren, maar toonde een opmerkelijke veerkracht en bleek inmiddels zeer bekwaam in de guerrilla. Die strijdwijze leidde onder de Nederlandse troepen tot toenemende verliezen. De beschikbare mankracht bleek onvoldoende om heel Java onder controle te houden. Bovendien gingen de nationalistische groeperingen op grote schaal over tot de liquidatie van Indonesiërs

Onder leiding van Amerika koos de Veiligheidsraad onomwonden partij tegen Nederland. In mei 1949 ging de Nederlandse regering overstag. Er werd een akkoord gesloten met de Republiek dat voorzag in de ontruiming van Jogjakarta, de vrijlating van de Republikeinse leiders en stopzetting van de guerrilla. Een definitieve regeling van het conflict moest worden bereikt op een rondetafelconferentie in Den Haag.

Op 27 december 1949 vond in Amsterdam de Soevereiniteitsoverdracht plaats en hierdoor kwam er einde aan de dekolonisatie. Op basis van deze soevereiniteitsoverdracht doet Nederland afstand van Nederlands-Indië echter met uitzondering van Nieuw-Guinea. De Republiek Indonesië legt een claim op Nieuw-Guinea, terwijl Nederland zich op alle mogelijke manieren inspant om dit gebied te behouden. Nieuw-Guinea had een aparte status en het was het enige gebied, waar Nederland nog soevereiniteit had. Dat Nederland dit niet gewoon wilde afstaan, getuigde van een onverwerkt verleden. Als ze ook Nieuw-Guinea zouden kwijtraken, zouden ze het laatste beetje aanzien ook nog verliezen. Internationaal werd dit beschouwd

die met de Nederlanders samenwerkten, waardoor de stabiliteit van het binnenlandse bestuur ernstig werd ondermijnd.

Op het internationale vlak werd de druk op Nederland verder opgevoerd.

Ondertekening erkenning Indonesische onafhankelijkheid, 27 december 1949.

als een krampachtige poging, om iets van de koloniale grandeur te behouden. De Nederlandse politici zouden te zeer verblind zijn geweest door koloniaal ressentiment en een naïef geloof in de strijd voor het zelfbeschikingsrecht van de Papoea's om dat te zien. Tussen augustus en november 1949 vond de Ronde Tafel Conferentie plaats ter voorbereiding van de soevereiniteitsoverdracht. Hier werd de Finec (financieel-economische regeling tussen Nederland en Indonesië) overeengekomen. Nederland werd de bevoorrechte handelspartner van Indonesië.

Toen als voortvloeisel uit de Ronde Tafel Conferentie na 27 december 1949 uiteindelijk bleek dat Nederland Indië moest loslaten, hebben de emoties over dat verlies, de wens om Nieuw-Guinea te behouden alleen maar versterkt. Om de Nederlandse positie op Nieuw-Guinea te beschermen, beperkten veel westerse landen hun wapenleveranties aan Indonesië.

Dit in tegenstelling tot Amerika dat bereid was om Indonesië te ondersteunen. Pas in 1962 zou Amerika onder het presidentschap van Kennedy deze politiek beëindigen en vooral omwille van het behoud van westere invloed in Indonesië, Nederland alsnog dwingen het gebied over te dragen.

10) NATIONALITEITSKEUZE

Eind 1949 gaf de Indonesische regering aan de de Indische Nederlanders te kennen dat zij twee jaar de tijd kregen om te beslissen, of men het Indonesisch staatsburgerschap (Warga Negara) verkoos. In bevestigend geval betekende dit voor hen, dat zij hun moederland niet hoefden te verlaten. Echter vanwege het feit dat de leef- en woonsituatie van de Indische Nederlanders vijandig en gevaarlijk bleef, hun ambtelijke functies hen werden afgenomen en hun bezittingen werden geconfisqueerd, repatrieerden de meesten noodgedwongen naar hun vaderland. Zij weigerden te opteren voor het Indonesisch staatsburgerschap. Het politiek beleid van de Nederlandse regering ten aanzien van deze heikele kwestie, was in veel opzichten zeer discutabel. Immers in het begin van de jaren vijftig werd de repatriëring naar Nederland vanwege de stagnerende economische groei aangemoedigd, maar toen bleek dat circa 50.000 Indische Nederlanders naar derde landen emigreerden (o.a. Amerika en Canada), werd de repatriëring om deze reden niet meer aangemoedigd. Sterker nog, veel

Indische Nederlanders werd het zelfs bemoeilijkt om zich in Nederland te vestigen. Verzoeken om voorschotten voor een bootticket te verkrijgen werden heel vaak zonder enige vorm van uitleg afgewezen.

In de jaren 1952-1955 zette de Nederlandse regering zelfs in op een ontmoedigingsbeleid v.w.b. de komst van Indische Nederlanders. Volgens de regering zouden zij slecht kunnen aarden in Nederland en moesten tegen zichzelf beschermd worden. Slechts bij hoge uitzondering mochten deze gezinnen naar Nederland komen. Daarvoor moesten zij echter wel een rekest indienen bij het Hoge Commissariaat in Jakarta, omdat er in die jaren nog geen ambassade was.

De leefomstandigheden van de Indische Nederlanders in Indonesië werden echter zo problematisch, dat de Nederlandse regering uiteindelijk in 1955 besloot, om de repatriëringcriteria aan te passen. Hierdoor kwamen vanaf 1955 late repatrianten en **spijtoptanten** alsnog naar Nederland.

Repatriëring.

Spijtoptanten zijn voormalige Indische Nederlanders die in eerste instantie voor het Indonesisch staatsburgerschap hadden gekozen, maar hiervan spijt hadden en die nu weer opteeden voor het Nederlands staatsburgerschap.

Op 5 december 1957 verklaarde President Soekarno de laatste nog in Indonesië aanwezige Nederlanders als staatsgevaarlijk en dwong hen voorgoed te vertrekken, waarbij diverse belangrijke Nederlandse bedrijven genationaliseerd werden. Op 17 augustus 1960 werden ook de diplomatieke betrekkingen met Nederland verbroken.

Bijna wordt vergeten dat in de Republiek Indonesia nu nog ruim **1,5 miljoen Indische-Nederlanders** onder de meest bizarre en mensonwaardige omstandigheden verblijven.

Deze vergeten (?) groep betreft vooral arme en zieke voormalige landgenoten in Indonesië, die als gevolg van politieke ontwikkelingen na de Tweede Wereldoorlog, buiten hun schuld in hulpbehoevende en zeer armlastige omstandigheden zijn geraakt.

Nederland weigerde ze nog op te nemen, omdat er anders geen einde kwam aan de repatriëring en Nederland hiervoor geen opvang meer had. Ondanks de inzet en financiële ondersteuning van de Stichting HALIN, kunnen deze voormalige landgenoten zich nauwelijks of niet, het hoofd boven water houden. Immers er wordt voorbij gegaan aan het feit dat Indonesië geen sociale uitkeringen kent, zodat deze mensen als zij ziek of invalide worden, in bittere armoede verder moeten zien te leven. De levensgeschiedenis van al die mensen is bepaald door de oorlog en de pogingen van de Nederlandse regering, om de onafhankelijkheid van Indonesië tegen te houden en de onwil om al deze mensen naar Nederland te laten komen.

11) REPATRIËRING NAAR NEDERLAND

Repatriëring betekent letterlijk “terugkeer naar het vaderland”. Juridisch gezien was deze term weliswaar juist, omdat het hier ging om migranten uit Indonesië die de Nederlandse nationaliteit bezaten. Voor velen was het echter geen terugkeer, maar een eerste kennismaking met Nederland.

In de jaren 1950-1952 waren er vele gerepatriëerden die nog in staat waren, om hun eigen overtocht te betalen. Er waren zelfs gezinnen die hun Indonesische bedienden meenamen. Onder de eerste groep die na de Soevereiniteitsoverdracht repatriëerde, bevond zich ook een aantal personen die niet de Nederlandse nationaliteit bezaten maar waarvan hun werkzaamheden van dusdanige aard waren geweest, dat er gevaar voor hun leven dreigde. Deze groep werd door de Nederlandse regering veilig gesteld.

De nationalisatie van de Garuda Indonesian Airways in 1952 veroorzaakte een uittocht van personeel met hun gezinnen.

In 1954 vond eveneens repatriëring op grote schaal plaats na de nationalisatie van de Indische Elektrische Maatschappij, de Javaase Bank en andere grote maatschappijen.

De repatriëring kende vijf verschillende golven, waarvan de eerste golf direct na de Bersiap periode naar Nederland kwam.

1949-1950

Na de capitulatie van Japan en de daaropvolgende Bersiap-periode vertrokken ca. 100.000 (Indische) Nederlanders onmiddellijk of binnen enkele jaren naar Nederland.

Het waren met name overlevenden van de Japanse bezetting (binnen- en buitenkampers) en de Bersiap-periode.

De opzet was aanvankelijk tijdelijk verblijf in Nederland om bij te komen van de doorge maakte oorlogsprikelen.

Circa 30.000 van hen gingen terug naar Indonesië.

1950-1957

In verband met de Souvereiniteitsoverdracht aan Indonesië, repatriëerden ambtenaren uit de administratie, het politieapparaat, de rechterlijke macht en het leger naar Nederland.

Na de opheffing van het K.N.I.L. in juli 1950, repatriëerden veel K.N.I.L.-militairen met hun gezinnen naar Nederland.

Dakota (DC3) van Garuda. Het eerste toestel, nu tentoongesteld.

1957-1958

Naar aanleiding van de Nieuw-Guinea kwestie, die tot gevolg had dat de (Indische) Nederlanders in Indonesië tot staatsgevaarlijk werden verklaard, vertrokken circa 50.000 mensen naar Nederland. In de periode van het zogenaamde UNTEA-bestuur (United Nations Temporary Executive Authority; het tijdelijk bestuur van de Verenigde Naties over Papoea Nieuw-Guinea van 1 oktober 1962 tot 1 mei 1963), kwam ook een groep van ongeveer 500 Papoea's die in Nederlandse overheidsdienst waren geweest, met hun gezinnen naar Nederland.

1958-1968

Spijtoptanten waren mensen die na de soevereiniteitsoverdracht gekozen hadden voor het Indonesisch staatsburgerschap, maar spijt kregen van hun keuze toen de nieuwe Indonesische samenleving hen in heel veel discriminatoire wijze ging behandelen.

Tot 1958 was het Nederlands toelatingsbeleid voor hen nog zeer restrictief, maar dat werd vanwege de noodsituatie waarin de spijtoptanten door politieke omstandigheden waren komen te verkeren verruimd.

In verband met de overdracht van Nederlands-Nieuw Guinea (1962) aan Indonesië werden alle op Nieuw-Guinea verblijvende Nederlanders (ca. 14.000 personen) geëvacueerd.

Circa 25.000 van hen konden alsnog naar Nederland komen en kregen hun Nederlandse nationaliteit terug.

Met de groep Indische-Nederlanders kwamen ook migranten naar Nederland. Een bijzondere groep in deze periode vormden de **Molukkers, de Peranakans en de verstekelingen**.

De Molukkers weken af van de grote groep repatrianten, omdat zij zelf er niet voor hadden gekozen naar Nederland te komen en ervan uitgingen dat zij slechts tijdelijk in Nederland zouden zijn. Zij waren KNIL (Koninklijk Nederlands-Indische Leger) militairen, die niet op republikeins grondgebied gedemobiliseerd wilden worden.

Daarnaast had de republikeinse regering er bezwaar tegen wanneer dit op de Molukken zou gebeuren, vanwege het uitroepen van de Molukse republiek RMS in april 1950. Daarom besloot de Nederlandse regering in 1951 circa 12.500 Molukkers "tijdelijk" naar Nederland over te brengen. Hier aangekomen kregen ze te horen dat zij niet langer in dienst van het leger waren. Zij werden opgevangen in voormalige concentratiekampen, zoals Vught en kamp Schattenberg.

Peranakans (kinderen van het land)

Deze groep migranten waren Chinezen die geboren en getogen waren in Indonesië of Nederlands-Indië, maar hadden vaak Europese wortels. Met name na de staatsgreep van Soeharto, vreesde deze groep voor hun leven, omdat zij van communisme werden beschuldigd en als gevolg hiervan vervolgd werden door de regering Soeharto.

Verstekelingen

Verstekelingen waren er gedurende de gehele repatriëringsperiode.

Zij kozen er om uiteenlopende redenen voor, om zonder de vereiste papieren aan boord van de repatriëringsschepen te gaan.

Een aantal van hen had bijvoorbeeld de Indonesische nationaliteit, omdat hun ouders daarvoor hadden gekozen en zij daarom niet in aanmerking konden komen voor de Nederlandse nationaliteit. In een later stadium werd dit voor hun, middels de weg van naturalisatie wel mogelijk gemaakt.

12) AANKOMST EN OPVANG IN NEDERLAND

Nederland deed in het begin haar best de Indische Nederlanders warm te onthalen. Na de aanvankelijke positieve aandacht verslechterde deze, ondanks dat de regering Drees hen stelselmatig repatrianten noemde.

Van grote invloed op de beeldvorming in Nederland, waren de contactambtenaren die aan boord meereisden. Deze ambtenaren werkten bij de Dienst Maatschappelijke Zorg (DMZ), de instantie die belast was met de opvang van de repatrianten. Doordat deze ambtenaren onbekend waren met het leven in Nederlands-Indië en Indonesië, ontstond er een vertekend beeld. Dit in combinatie met de veranderde maatschappelijke verhoudingen, gaf een vertroebelde berichtgeving over de repatriëring. In de eerste jaren van repatriëring werd druk gebruik gemaakt van het woord assimilatie. Men wilde als hoogste doel bereiken, de assimilatie van de gerepatrieerde aan het Nederlandse levenspatroon c.q. het gelijkmaken van de gerepatrieerde landgenoot aan de autoch-

tone bevolking. Reeds spoedig zag men in dat deze absorberende term minder juist, nee zelfs volkomen onjuist en totaal niet op z'n plaats was. Men diende niet meer te spreken over assimilatie, doch uitsluitend over integratie. Dit in zijn nieuwe betekenis naoorlogse woord heeft een meer sympathieke klank. Men wenst de gerepatrieerde een eigen zelfstandige plaats in de Nederlandse samenleving te doen innemen.

Dus wèl in de kring, maar niet opgaan in de menigte. Met andere woorden; opname in een andere gemeenschap met behoud van eigen waarde en cultuur!

In algemene zin kan- en mag gesteld worden dat de Nederlandse overheid niet in staat is geweest, om de repatriëringgolven te zien aankomen, laat staan zich hierop tijdig en adequaat in te stellen.

Vandaar dat men soms met de te treffen maatregelen achter de feiten aanliep en er vervolgens dan maar geïmproviseerd moest worden.

Aankomst in Nederland, start van een vaak moeizame assimilatie.

Te denken hierbij valt o.a. aan:

- de wijze van opvang in de zogenaamde contractpensions, die veelal zwaar verouderd waren en in slechte staat verkeerden;
- de starre regels ten aanzien van kleding- en meubelvoorschotten, die door de gerepatrieerde tot op de laatste cent moesten worden terugbetaald;
- o.a. het niet erkennen van de in Nederlands-Indië behaalde schooldiploma's en overige met goed gevolg afgesloten beroepsopleidingen;
- de gebrekkige sociaalmaatschappelijke voorlichting ten aanzien van o.a. arbeid, studie, medische en geestelijke gezondheidszorg en huisvestiging.

Daarnaast speelde ook het gegeven dat de Nederlandse samenleving vanwege hun eigen oorlogservaringen en economische problemen niet of nauwelijks tijd en aandacht schonk (c.q. wilde schenken) aan de traumatische oorlogservaringen van de gerepatrieerden.

Dit had tot gevolg dat zij hun eigen culturele achtergrond steeds meer onderdrukten en dat zij niet alleen binnen hun gezin maar ook daarbuiten, tot zwijgen overgingen.

Als niemand in jouw omgeving interesse toont voor jouw achtergrond, houd je zowel de goede als slechte herinneringen aan vroeger maar liever voor jezelf. Eens te meer omdat Nederland geconstateerde culturele verschillen gelijkstelde met culturele achterstanden.

Met het verstrijken van de jaren kan en mag ook geconcludeerd worden dat met name de bijzonder sterk aanwezige aanpassingsbereidheid bij de gerepatrieerden, hun integratie ondanks (of dankzij?) de aanvankelijke sociaalmaatschappelijke hindernissen in algemene zin geruisloos is verlopen en dat zij overwegend succesvol hun weg in de maatschappij hebben gevonden c.q. hun plek hebben veroverd, echter wel met behoud van hun cultureel historisch erfgoed.

Contractpension.

13) SLOTWOORD

Onze stichting spreekt hierbij de hoop uit dat met themabeschouwingen als deze:

- bij U een aanzet tot nadenken te geven over de toenmalige gebeurtenissen;
- bij U een vergroting van kennis, bewustwording en empathie te scheppen over dit hoofdstuk van de Nederlandse geschiedenis.

Wij zijn ons er ook terdege van bewust dat men bij de bron (lees Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap) na 75 jaar geschiedschrijving, tot het besef moet komen dat de ontwikkeling van historisch besef in het onderwijs, duidelijk aantoonbaar aan herziening toe is.

Daarbij zou ons advies ter zake luiden: stimuleer dat naar mogelijkheden wordt gezocht, om migrantengeschiedenissen met de Nederlandse geschiedenis te verbinden, zodat er uiteindelijk een gedeelde geschiedenis ontstaat.

Met bijzondere dank voor uw aandacht!

A.E. Simon
Voorzitter Stichting Waringin

